

УДК 004.738.5:004.424.5:1/3:82

**СПЕЦИЈАЛИЗОВАНЕ БАЗЕ ПОДАТАКА И ИНТЕРНЕТ
КАО ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА ЗА ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ***

Драгана Бесара
Универзитетска библиотека "Светозар Марковић", Београд

Сажетак

У раду је изложен кратак преглед релевантних електронских извора информација за хуманистичке науке, као и презентација претраживања (из области науке о књижевности), како би се дошло до модела оптималног претраживања. Очекује се да резултати рада покажу шта тренутно доступни извори информација могу да пруже истраживачима из области хуманистичких наука, односно да укажу на степен употребљивости актуелних електронских извора информација за ову област. Указује се и на изворе информација које нису са енглеског говорног подручја (сајтови на руском), а који значајно допуњавају корпус расположивих информација за хуманистичке науке.

Кључне речи: базе података, Интернет, претраживање информација, хуманистичке науке, катарза

**SPECIALIZED DATABASES AND INTERNET
AS THE INFORMATION RESOURCES IN HUMANITIES**

Dragana Besara
University Library "Svetozar Markovic", Belgrade

Abstract

The relevant electronic information resources in humanities are reviewed and an information query within the science of literature is presented in order to get a model of an optimal search strategy. The obtained results are expected to show what currently available resources are capable of offering to the researchers in the field of humanities and to indicate the degree of the usability/usefulness of actual electronic information resources in this subject area. Resources from the non-English speaking area (for example, Web sites in Russian), which significantly supplement the corpus of available information for the humanities are pointed out.

Key words: databases, Internet, information retrieval, humanities, catharsis

УВОД

Коришћење електронских извора информација за потребе научног рада из хуманистичких наука отвара начелно питање: колико се истраживач може ослонити на ову врсту информационих извора? Према полазној претпоставци, заснованој на чињеници да знања из хуманистичких наука не застаревају оном брзином и на онај начин као у природним и друштвеним наукама, и да дигитализација свеколиког знања још увек није обухватила све релевантне изворе информација, сваки озбиљни проучавалац било којег проблема из области хуманистичких наука никако не може свој истраживачки рад да темељи само на електронским изворима: уколико би то учинио, његово истраживање би било непотпуно и не би дало ваљане резултате. На другој страни, због све већег броја радова (презентација, текстова и сл.) на Интернету и у другим електронским изворима, ова могућност не може бити олако одбачена.

На основу искуства у претраживању доступних електронских извора може се указати на оне изворе који се у овом тренутку могу третирали као неопходни, па чак и незаменљиви, са намером да се означи модел оптималног претраживања.

Ради илустрације овог модела за упит ће се користити Аристотелов појам катарзе, који је погодан за овакву врсту презентације из више разлога:

- омогућава да се представи техника претраживања, јер уколико се третира као појам науке о књижевности и књижевне естетике захтева искључење радова из области психологије или радове у којима се користи у свом општем значењу као синоним за реч "прочишћење";

---

* Рад је изложен на Стручном скупу Коришћење електронских извора информација, одржаном у оквиру Осме скупштине Заједнице библиотека универзитета у Србији, 26. септембра 2002. године у Народној библиотеци Србије у Београду.

- као појам који се јавља у Аристотеловој *Поетици*, и који је као такав доживео многа тумачења, може да буде репрезентативан за однос класичних и електронских извора информација;
- као један од кључних појмова књижевне естетике, има научну тежину која је потребна за процену не само количине информација које се добијају из електронских извора, већ и њихове употребљивости у истраживачке сврхе.

ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА ЗА ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ И ЊИХОВО ПРЕТРАЖИВАЊЕ

Релевантни и доступни извори информација за област хуманистичких наука могу се грубо поделити на:

- 1) Каталог (домаћих и страних библиотека, књижарске каталоге) и друге библиографске изворе
- 2) Електронске базе података са часописима у пуном тексту
- 3) Интернет

1) Каталози домаћих и страних библиотека као и књижарски каталози у овом тренутку постају практично незаменљиви и најзначајнији извори информација за научноистраживачки рад у хуманистичким наукама, који постају подједнако релевантни као и класични библиотечки каталози или штампане библиографије. Незаобилазност ове врсте информационих извора заснива се на чињеници да се подаци о новијем фонду појединих библиотека могу наћи само у електронским каталозима, тако да они практично потпуно “покривају” тај временски период.

Предности електронских каталога у односу на класичне јесу:

- директан приступ подацима о фондовима других библиотека, омогућавајући да се, када је реч о домаћим библиотекама, установи доступност неке публикације у земљи;
- поједини каталози страних библиотека (каталог Конгресне библиотеке у Вашингтону) због периода који обухватају (од средине 19. века), и због политике набавке која обухвата готово читаву светску продукцију, омогућавају да се добију потпуне информације о литератури која је о одређеној теми објављена у свету у последњих 100 година.

Условни “недостаци” електронских каталога су:

- каталози, који представљају библиографске базе података, пружају само полазну информацију за будући рад;
- у највећем броју случајева каталози пружају информацију о монографским публикацијама (нарочито када су у питању страни електронски каталози); потребу за референцама из серијских публикација или зборника радова донекле подмирују подаци који се могу наћи у електронским каталозима домаћих библиотека или Југословенског библиографског института.

Адресе:

Електронски каталози домаћих библиотека

- nbs1.nbs.bg.ac.yu/cobiss – Народна библиотека Србије
- bmsalf.ns.ac.yu/cobiss – Библиотека Матице српске
- alpha.unilib.bg.ac.yu/cobiss – Универзитетска библиотека »Светозар Марковић«
- yubin.jbi.bg.ac.yu/cobiss – Југословенски библиографски институт

Електронски каталози страних библиотека

- www.loc.gov – Конгресна библиотека Вашингтон
- www.bl.uk – Британска библиотека
- www.bnf.fr – Француска национална библиотека

Преглед електронских адреса осталих библиотека може се наћи:

- националне библиотеке у Европи: Gabriel: Gateway to European National Libraries - portico.bl.uk/gabriel
- Yahoo>Regional>Countries>[Назив земље]>Libraries

Књижаре

- www.amazon.com
- www.bizrate.com

Претраживањем домаћих каталога на кључну реч катарза добијени су резултати /комбинација кључних речи у командном претраживању – (catharsis or katharsis or katarz*) and (literatur* or aristot* or knjizevn*)/

- у Библиотеци Матице српске 8 погодака од којих се као веома користан узима 1
- у Народној библиотеци Србије – 7 погодака, од којих се могу издвојити 3.
- у Конгресној библиотеци у Вашингтону - командно претраживање: (catharsis or katharsis) and (literature or aesthetics or aristotle) - 26 погодака, издвојено 11.

Начин коришћења каталога указује на основни проблем електронских извора за хуманистичке науке: доступни су релевантни подаци, али само на нивоу референце. Недостатак реферативних база у којима би, поред основне референце, могао да се добије и сажетак рада, уочљив је и када се упореде цитатне базе података Science Citation Index, Social Science Citation Index, и серија Arts and Humanities Citation Index. Поред података о цитираности, Arts and Humanities Citation Index омогућава добијање основних података о чланцима који су објављени у водећим научним часописима из области хуманистичких наука (око 1100 часописа). Међутим, и поред тога, Arts and Humanities Citation Index је, према нашој процени, недовољно коришћена база података, што је проузроковано пре свега чињеницом да ова база покрива само новији период (од 1994. године), али и зато што, у највећем броју случајева, не даје сажетак жељеног рада (период од 1994. до 1999. године на компакт диску не даје уопште апстракте, док се за референце добијене преко Интернета за период од 2000. године сажетак може добити за веома мали број радова).

Претраживањем Arts and Humanities Citation Index – ширим претраживањем само на речи (catharsis or katharsis) добијено је 19 радова од којих се може издвојити 8, што указује на вредност добијених података.

2) Електронске базе података са часописима у пуном тексту надокнађују донекле поменути недостатак каталога, јер омогућавају приступ примарној публикацији. Поред тога, електронски часописи обезбеђују коришћење часописа који су недоступни у папирној форми и олакшавају њихово коришћење путем јасно усмереног претраживања. Од тренутно доступних база података са пуним текстовима најзначајнији извор за хуманистичке науке је мултидисциплинарна база података Academic Search Premier (у оквиру Eifl пројекта), која покрива мањак специјализованих база за ову врсту истраживања.

Academic Search Premier је највећа светска мултидисциплинарна база са пуним текстом намењена академским институцијама. Садржи тектове за око 3300 часописа (од чега 2300 рецензираних) којима покрива друштвене науке, хуманистичке науке, образовање, физику, хемију, лингвистику, књижевност, етнологију, због чега представља драгоцен информациони ресурс.

Поново се, међутим, мора указати и на следеће “недостатке”:

- текстови који су доступни су углавном новијег датума;
- због броја области које обухвата, база није довољно специјализована; овај недостатак би био знатно ублажен обезбеђивањем приступа за друге базе података које производи EBSCO Publishing као што су: Art Abstracts, Humanities Abstracts, MagillOnLiterature.

Претраживање појма катарзе у бази Academic Search Premier показује следеће резултате:

кључне речи: (catharsis or katharsis) and (literature or aesthetics or aristotle) not psychotherapy – са ограничењем на full text – 13 погодака, издвојених 7.

Резултати претраживања показују да се добија релативно мали број погодака, али да се тај мањак квантитета надокнађује квалитетом радова. Примера ради, за један од добијених радова пронађена је референца у бази Arts and Humanities Citation Index. Због тога што омогућава добијање радова који су релевантни за истраживачки рад, и поред чињенице да је њихов број још увек недовољан, Academic Search Premier у овом тренутку представља незаобилазан извор информација за хуманистичке науке.

3) **Интернет** као извор информација за хуманистичке науке треба третирати са више аспеката, узимајући у обзир сву количину расположивих информација (текстова и књига). Пошто се на Интернету могу наћи књиге у пуном тексту, он би се у том смислу могао третирати као пандан паприној форми. Занемарујући дилему колико читање са екрана може да замени читање књиге, поставља се питање о количини и доступности критичке и теоријске литературе, односно о научној валидности добијених текстова.

Коришћење Интернета за потребе истраживачког рада у овој области, па и у другим областима, отвара две групе проблема:

а) огроман број погодака који се добија приликом претраге уз помоћ претраживача као што су Google, Altavista, Yahoo, Lycos, AskJeevs (преглед претраживача се може наћи на адреси www.searchenginewatch.com)

б) проблем квалитета добијених информација.

Имајући у виду да коришћење Интернета подразумева дуже трагање за потребним информацијама и стицање претраживачког искуства, може се прибећи стратегијама које олакшавају сналажење у мору информација:

- ограничавање претраживања уз помоћ опција које нуди Advanced Search;
- коришћење претраживача који нуде пододреднице; на пример, претраживач AskJeevs, поред тога што даје преглед најпопуларнијих сајтова (што за ову врсту претраживања не мора бити од велике важности), нуди и уже категорије које су у вези са задатим појмом.

Када је реч о вредновању извора које Интернет нуди, треба узети у обзир опште критеријуме према којима се може оцењивати употребљивост и релевантност добијених резултата:

- ауторство – да ли је аутор наведен, и да ли постоје подаци о његовом занимању, искуству, стручности, да ли је аутор стручно квалификован да пише о тој теми, да ли је навео изворе или направио библиографију, да ли су наведени неки контакт подаци уз помоћ којих можемо да се обратимо аутору;
  - садржај – да ли страница има образовни или промотивни карактер, да ли нуди линкове за даље читање, да ли су у тексту наведени коришћени извори или библиографија, да ли је намењена некој одређеној групи читалаца (студентима, ученицима, истраживачима, односно научној или општој публици) и сл.;
  - структура – да ли је страница прегледна и лако читљива;
  - могућности претраживања – да ли се нуди могућност претраживања, да ли постоји опција “help”.
- Наведени критеријуми представљају само основне смернице, које нису сасвим прецизне. Корисник приликом претраживања мора да се ослони на своје предзнање о одређеном питању.

Пример Интернет странице која може бити позитивно оцењена са становишта наведених критеријума:

- www.kis.org.yu

Најзад, када је реч о хуманистичким наукама, коришћење Интернета не сме да се заустави на претраживачима које покривају енглеско говорно подручје. Имајући у виду, на пример, руску естетичку и

књижевнокритичку традицију, треба узети у обзир претражавање руских извора информација уз помоћ руских претраживача.

Најједноставнији начин да се дође до прегледа претраживача јесте претраживање преко Google са упитом "russian search engines". Други начин јесте да се та претрага изврши преко наведене адресе www.searchenginewatch.com. Технички проблем укуцавања руских слова се решава намештањем кодних страница у дну екрана.

Упит постављен на претраживачу yandex.ru (*очищение* или *катарсис*) даје веома корисне резултате – првих неколико добијених страница представљају исцрпне критичке и теоријске радове о проблему катарзе, и о свим његовим значењима.

ЗАКЉУЧАК

Навели смо три главне групе информационих извора које би требало узети у обзир и користити приликом сваке појединачне претраге из хуманистичких наука. Наравно, број резултата и њихова ваљаност се морају прихватити са разумљивом обазривошћу, јер је у овом случају претраживан само један појам. Полазна претпоставка да се истраживач из области хуманистичких наука не може ослонити само на електронске изворе, није оповргнута, али је унеколико модификована: иако корисник неће пронаћи у дигитализованом облику сваки жељени текст, знатно је олакшан посао сакупљања података. Недоступност свих информација, и непостојање једног места на којем се могу наћи, у овом тренутку се надомешћује коришћењем више разноврсних електронских извора, који се међусобно допуњују. Стога следећи корак који истраживач из области хуманистичких наука треба да учини подразумева коришћење система међубиблиотечке позајмице која се све више обавља електронским путем, чиме се олакшава и убрзава приступ грађи неопходној за истраживачки рад.